

SPRSV

28. CELOSTÁTNÍ KONGRES K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V ČESKÉ REPUBLICE

PARDUBICE 2020

15. – 16. října 2020

Editor: JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

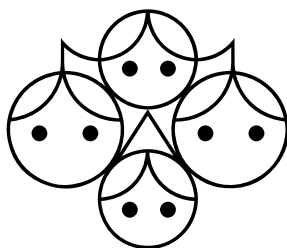
Editorka: Mgr. Zuzana Prouzová

TENTO PRACOVNÍ MATERIÁL NEPROŠEL AUTORSKOU KOREKTUROU

SBORNÍK REFERÁTŮ

2020

SPRSV

28. CELOSTÁTNÍ KONGRES K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V ČESKÉ REPUBLICĚ 2020

15. – 16. října 2020

Recenzentka: Doc. PhDr. Marie Zouharová, Ph.D. – PdF UP v Olomouci

Recenzent: Doc. PaedDr. Ladislav Podroužek, Ph.D. – PdF ZČU v Plzni

Editor: JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

Editorka: Mgr. Zuzana Prouzová

TENTO PRACOVNÍ MATERIÁL ODRÁŽÍ POUZE NÁZORY AUTORŮ
A NEPROŠEL AUTORSKOU KOREKTUROU

**SBORNÍK REFERÁTŮ
2020**

28. CELOSTÁTNÍ KONGRES K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ V ČESKÉ REPUBLICE

2020

pořádaný

Společností pro plánování rodiny a sexuální výchovu, z. s.
Sexuologickou společností ČLK JEP

a

Ústavem sociální práce Filozofické fakulty Univerzity
Hradec Králové

VE DNECH 15. – 16. ŘÍJNA 2020
ON-LINE

pod záštitou

rektora Univerzity Hradec Králové prof. Ing. Kamila Kuči, Ph.D.

a

primátora statutárního města Pardubic Ing. Martina Charváta

Akreditace MŠMT č. j.: MSMT- 22342/2017-1-981

ISBN 978-80-907936-0-6

Filosofie přelidnění: Vybrané kapitoly II

Philosophy of Overpopulation: Selected Chapters II

Jan Greguš

Abstrakt

Ztráta biodiverzity, masové vymírání druhů, degradace a znečištění životního prostředí, vyčerpání přírodních zdrojů, klimatické změny, nedostatek pitné vody, chybějící energetické zdroje, potřeba stále vzrůstající produkce potravin, konflikty a terorismus, masová migrace a vynořující se nové choroby (jejichž příkladem je pandemie COVID-19). Hlavními pohaněči všech těchto katastrofických hrozeb jsou přelidnění a pokračující rapidní populační růst v rozvojových zemích spolu s extrémní spotřebou v rozvinutých zemích. Ačkoliv jsou vědecké databáze plné prací prokazujících, že je to právě vysoký počet lidí na Zemi, který je kořenem těchto nejzávažnějších výzev 21. století, politici i mezinárodní organizace předstírají, že tento problém neexistuje, nebo se ho snaží řešit skrytě, přičemž veřejně předstírají, že tento problém neexistuje. Tyto kapitoly se vyrovnávají s jednotlivými skupinami popírajícími přelidnění a motivy pro toto chování, jež má negativní důsledky pro další generace i planetu Zemi. Zdůrazňují nutnost zařazení environmentální výchovy – ke stávající sexuální výchově – aby se zvýšila environmentální gramotnost u příštích generací a posílila environmentální etika. Tyto kapitoly končí vyjádřením naděje, že naši potomci budou smýšlet více holisticky a dlouhodobě tam, kde předcházející generace tak žalostně selhaly.

Klíčová slova: přelidnění; populační růst; plánované rodičovství; sexuální výchova; environmentální etika

Abstract

Biodiversity loss, mass species extinction, environmental degradation and pollution, resource depletion, climate change, water scarcity, lacking energy security and supply, the need for ever-increasing food production, conflicts and terrorism, mass migration, and emerging diseases (of which the COVID-19 pandemic is one example). The key drivers of these catastrophic threats are human overpopulation and ongoing rapid population growth in developing countries alongside excessive consumption in developed countries. Though scientific databases are full of papers confirming that human numbers are the real root of these large 21st century challenges, politicians, decision-makers and international non-scientific organizations pretend the problem does not exist – or try to act on it in secret while pretending the problem does not exist. These chapters deal with different groups denying overpopulation and motives for such behaviour that causes further harm. They conclude by appealing for the rapid addition and improvement of environmental education – alongside sexuality education – to instil environmental ethics and literacy in future generations. Such educational initiatives can bring about new hope for our posterity to take a more holistic and long-term approach to the challenges we face in contrast from current generations, which have failed so bitterly.

Key words: overpopulation; population growth; family planning; sexuality education; environmental ethics

Úvod

Ztráta biodiverzity, masové vymírání druhů, degradace a znečištění životního prostředí, vyčerpání přírodních zdrojů, klimatické změny, nedostatek pitné vody, chybějící energetické zdroje, potřeba stále vzrůstající produkce potravin, konflikty a terorismus, masová migrace a vynořující se nové choroby (jejichž příkladem je pandemie COVID-19). Toto jsou (a budou) některé z největších a nejzávažnějších výzev 21. století. Přelidnění a pokračující rapidní populační růst v rozvojových zemích jsou – spolu s extrémní spotřebou v rozvinutých zemích – hlavními pohaněči všech těchto katastrofických hrozeb. Vědecké databáze jsou plné prací prokazujících souvislost mezi vysokým (a stále vzrůstajícím) počtem

lidí a mezi těmito negativními fenomény. Kromě vědeckých prací na tyto souvislosti upozorňují i vědecké aliance ve varováních určených jak vládám, tak široké veřejnosti. Podobně si počínají i některé mezinárodní organizace zabývající se zejména ochranou přírody, studiem biodiversity či organizace přímo se zabývající populací a přelidněním. Přestože tyto mezinárodní entity mají ve svých řadách celebrity a vlivná a mezinárodně uznávaná jména jako jsou Sir David Attenborough, Dame Jane Goodal, Sir Partha Dasgupta, Sir Crispin Tickell nebo profesor Paul Ehrlich, nedopadají často jejich opakovaná varování a výzvy na úrodnou půdu.

Problém přelidnění

Problém přelidnění nespočívá totiž ani tak ve složitosti jeho řešení, jako ve složitosti komunikace tohoto problému směrem k politikům i široké veřejnosti, tak aby byl uchopen racionálně, bez vyvolání zbytečných a negativních emocí či obviňování druhé strany. Problém dále spočívá v odmítání tohoto tématu i jakékoliv diskuze o něm některými skupinami. Tyto kapitoly se budou zabývat a vyrovnávat s jednotlivými takovýmito skupinami a motivy, které za tímto postojem stojí.

První skupinu tvoří lidé, kteří k problému přelidnění a rapidního populačního růstu přistupují fatalisticky: přelidnění je problém, ale neexistuje nic, co bychom s tím mohli dělat. Nic nemůže být vzdálenějšího pravdě. Nejmocnějšími zbraněmi proti přelidnění a populačnímu růstu jsou dostupnost antikoncepce (která umožní ženám mít jen tolik dětí, kolik si přejí), vzdělání dívek a emancipace žen (které umožní dívkám a ženám příležitosti mimo domov, rodinný život a dají jim možnosti seberealizace) a kvalitní zdravotní péče o děti (přežití dětí eliminuje potřebu mít jich hodně, aby se aspoň některé z nich dožily dospělosti). Kromě toho, že jsou tyto zbraně důležité pro boj s přelidněním, jsou zároveň nejhumánnějším řešením a dobrem samy o sobě, protože podporují autonomii žen, vedou ke zlepšení jejich pozic a postavení, což je pak přínosné pro celou společnost.

Druhou skupinu tvoří lidé, kteří tvrdí, že populační růst se snižuje a úhrnná plodnost klesá, což povede k tomu, že se světová populace sama stabilizuje. Je sice pravda, že populační růst se snižuje a úhrnná plodnost klesá, nicméně výsledný efekt je překonán absolutními počty lidí – stávající velikost lidské populace je 7,8 miliardy lidí a dále roste rychlostí přes 80 miliónů za rok. Jinými slovy, každou hodinu přibude na Zemi více než devět tisíc lidí. Lidé zastávající tuto pozici si však neuvědomují skutečnost, že populační růst a úhrnná plodnost se nesnižují samy od sebe, ale díky výše uvedeným pozitivním a humánním způsobům řešení problému. Nebezpečí tohoto skeptického přístupu k problému je možný odklon pozornosti, snah, a především nutných financí směřovaných do rozvojových programů, plánovaného rodičovství, vzdělávání a emancipace.

Třetí skupinu tvoří lidé, kteří tvrdí, že úhrnná plodnost v mnoha (zejména vyspělých) zemích je pod 2.1 dítěte na ženu, takže je naopak potřeba zapracovat na zvýšení porodnosti, aby bylo na zajištění důchodů a udržení sociálního státu. Je pravda, že stárnutí populace představuje (a bude představovat) ve vyspělých zemích rovněž problém, který bude potřeba řešit, nicméně cílené zvyšování porodnosti je krátkodobé řešení, protože pouze přesouvá nevyřešený problém (tedy nevyhnutelné snižování světové populace) na další generace. Rovněž neanticipuje efekt, který s sebou přinese čtvrtá průmyslová revoluce (Průmysl 4.0) s větší digitalizací, robotizací a rolí umělé inteligence. Jednou z hlavních vizí této koncepce je, že práce, kterou mohou dělat stroje, mají dělat stroje. I s ohledem na toto není třeba zvyšovat porodnost, aby bylo více pracujících.

Čtvrtou skupinu tvoří lidé, kteří k problému přistupují z perspektivy současné ekonomie: stále se zvětšující populace znamená stále se zvětšující trh, větší pracovní i kupní sílu, větší produktivitu i spotřebu. Jinými slovy, pro dobro ekonomiky a jejího růstu je potřeba, aby lidé přibývalo, nikoliv ubývalo. Avšak takováto chápání ekonomiky je značně krátkozraké a už nyní narážíme na limity takového ekonomiky, již jde o maximalizaci zisku dnes a snad zítra, ale která zcela ignoruje pozítří. Svět, v němž jde o to, aby v něm bylo více lidí, kteří budou generovat více zisků, je neudržitelný.

Pátou skupinu tvoří lidé, kteří nepovažují přelidnění za problém, protože nereflektují skutečnost, že planeta disponuje pouze omezenými zdroji. Americký environmentalista Douglas Smith to vyjádřil

následovně: „Je vrozenou lidskou vlastností ignorovat naprosto očividné – i proto si dnes podstatná část lidstva myslí, že planeta je schopna poskytovat lidstvu zdroje ad infinitum. A ještě větší části lidstva je to lhostejné, protože jsou příliš zatíženi svými každodenními záležitostmi.“ Zatímco někteří lidé tuto skutečnost nereflktují, jiní ji přímo odmítají. Bývalý prezident Kanadské Asociace lékařů za životní prostředí Warren Bell hovoří v této souvislosti o popírání přelidnění jako o chorobě myslí. Nabízí se zde smutné srovnání s popíráním klimatických změn či holocaustu.

Šestou skupinu tvoří lidé, kteří se místo velkých a zásadních problémů a výzev tohoto století rozhodli hledat a řešit problémy jinde, jiné a méně relevantní až irrelevantní. Šéfredaktor časopisu *Téma* Zdeněk Šustr tyto problémy formuloval jako: „Náhražky (skutečných existencionalních) problémů uplácené z radikálního aktivismu, pseudofeminismu, multikulturalismu, MeToo, desítek pohlaví, příkazů, zákazů, kvót, regulí, politické korektnosti a upřednostňování i těch nejmenších menšin na úkor celku.“ Je možné, že by dnes ještě dodal sezónní záležitost Black Lives Matter.

Problematickou **sedmou skupinu** tvoří lidé, kteří se rozhodli řešit problém změn klimatu. Problematickou proto, že na rozdíl od předchozí skupiny se soustředí na vpravdě závažný problém, nicméně dosti často ignorují či přímo odmítají klíčový faktor velikosti lidské populace. Přitom je jasně dokázáno, že změny klimatu jsou antropogenní a že jsou způsobeny jak přelidněním, tak nadměrnou spotřebou (overpopulation & overconsumption). Díky tomu, že převádějí problém od čísel na „pouhou“ spotřebu, vytvářejí dojem, že změny klimatu lze řešit bez ohledu na počty lidí na Zemi. Což nelze. Tím nejdůležitějším faktorem ke snižování uhlíkových emisí totiž není (jakkoliv jsou i tyto správné a důležité) nemít auto, omezit létání, používat úsporné žárovky, instalovat si solární panely, přejít na plant-based diet, ale mít o jedno méně dítě (a to především ve vyspělých zemích). Studie z roku 2009 demonstrovala, že americká žena tím, že by měla o jedno dítě méně, by snížila svůj uhlíkový odkaz, tj. společné emise jí a jejích potomků, o 9 441 tun. Mezinárodní panel pro změny klimatu v roce 2014 konstatoval, že „emise CO₂ by mohly být sníženy o 30 % do roku 2100, pokud by byla antikoncepce dostupná všem ženám, které by si ji přály užívat.“ Jakkoliv je tedy omezení ježdění, létání a spotřeby žádoucí, všechny tyto faktory ve svém součtu nedosahují zdaleka stejných výsledků jako plody plynoucí z plánovaného rodičovství.

Problémem je i to, že tyto skupiny strhávají mediální pozornost od přelidnění (příčiny klimatických změn a mnoha dalších problémů) bezvýhradně ke změnám klimatu (tedy jednomu ze symptomů přelidnění). Přitom právě s touto skupinou je největší příležitost spolupráce a vzájemné podpory.

Osmou skupinou jsou lidé, kteří považují obhajování stabilizace a redukce populace za projev myšlení či chování, jež je motivováno morálně pochybnými či hanebnými pohnutkami, a proto ho odmítají. Ba ještě hůře, kteří hlasitě kritizují a obviňují z morálně pochybných či hanebných pohnutek ty, kteří o přelidnění hovoří a kteří se ho snaží řešit. Vzhledem ke skutečnosti, že populační růst se odehrává a do konce století bude odehrávat v sub-saharské Africe, nabírá kritika těchto lidí formu obviňování z rasismu, xenofobie, neokolonialismu, imperialismu, a podobně.

Devátou skupinu pak tvoří lidé, kteří nechtějí riskovat, že budou často velmi hlasitými členy osmé skupiny obvinění z rasismu, proto o problému raději mlčí nebo hovoří nevěřejně. Člověk se jim nemůže divit, protože v dnešní korektní době je tato korektní lobby velmi silná a z rasismu si udělala zbraň. Tito političtí korekcionisté používají slova jako rasista, xenofob k označení, umlčení a konečnému znemožnění jakékoliv kritiky multikulturalismu a špatných zvyklostí jiných kultur a etnik. Zneužívají pojem rasismus a svévolně s ním nakládají. Přitom rasismus je teorie, která hierarchizuje sociální skupiny podle biologického (rasového) klíče. Jako politická ideologie legitimizuje nerovnosti v společnosti na základě těchto biologických (rasových) rozdílů mezi lidmi.

Do roku 2050 bude sub-saharská Afrika hlavním přispěvatelem populačního růstu (druhým bude Asie) a od roku 2050 bude sub-saharská Afrika jediným přispěvatelem světového růstu populace. Toto jsou oficiální prognózy OSN stran růstu populace. Na faktech a prognózách, které se nadto doposud vyplňují, není nic rasistického ani nekorektního. Fakta nejsou rasistická, fakta jsou fakta.

Pakliže se pozornost lidí bojujících s přelidněním a rapidním populačním růstem obrací směrem k Africe, je to proto, že právě sub-saharská Afrika představuje problém, přímo časovanou bombu. A to nejen z hlediska samotných čísel. Kromě samotného rapidního populačního růstu to je rozsáhlé

odlesňování, desertifikace, ztráta biodiverzity, degradace a znečištění životního prostředí, nedostatek pitné vody, chybějící potrava a jimi vynucené konflikty, terorismus a masová migrace.

Zaměření se na africký problém tedy není motivováno morálně pochybnými či hanebnými pohnutkami, naopak je motivováno pohnutkami navýsost morálními. Lidé, kteří se soustředí na africký problém tak činí proto, že si uvědomují vzájemnou propojenost současného (a budoucího) světa, a protože jsou schopni vidět a přemýšlet v dlouhodobém horizontu. Toto však nelze říct o lidech, kteří rádo by z morálně ušlechtilých důvodů jakékoliv diskuze o přelidnění stigmatizují.

Podskupinou jsou lidé, kteří úzkostně korektně zdůrazňují, že problémem (například pro změny klimatu) není chvíli přelidněná Afrika, ale přelidněná bohatá vrstva obyvatel. Tito lidé argumentují, že Afričanů je na počet sice hodně, ale vzhledem k jejich socio-ekonomickému statutu je jejich spotřeba v současnosti téměř zanedbatelná, a že tedy základním problém leží jinde než v „prostém množení“, ale spíše v nerovnoměrném rozdělení zdrojů a příjmů. Tvrdí, že jakmile se zvedne socio-ekonomická úroveň Afričanů, budou mít méně dětí. Lidé této podskupiny mají pravdu jen částečně.

Je sice pravda, že většina lidí žijících v sub-saharské Africe je vskutku chudá, což znamená, že jejich potřeba zdrojů per-capita je nízká. Nicméně, kumulativně přírůstek 2,7 miliardy lidí do roku 2100 bude znamenat enormní spotřebu přírodních zdrojů a znečištění (včetně produkce uhlíkových emisí). Jakmile však bude dosaženo zlepšení socio-ekonomické úrovně a bude zajištěn ekonomický růst, bude to sice znamenat snížení populace, na druhou stranu, jakmile tito lidé zbohatnou, budou mít přirozeně vyšší nároky na život a budou chtít konzumovat jako lidé ve vyspělých zemích.

Toto však – zdá se – si lidé zdůrazňující, že problém není přelidněná Afrika, neuvědomují. Problém to však je již dnes, ale zítra bude ještě větší. V přelidněné Evropě již byla škoda napáchána. I zde je nutno snižovat populaci (a ještě více spotřebu), ale v Africe je tomuto ještě možno částečně zabránit. Proto je třeba začít myslet dlouhodobě a zaměřit se speciálně na Afriku. Nelze Afriku odsunout s tím, že africké problémy jsou jen africké. Dnešní africké problémy budou ztřešší světové problémy. V Africe se bude odehrávat budoucnost, Afrika je výzvou pro budoucnost, pro 21. století a zároveň hrozbou pro světovou budoucnost (a světový mír, pakliže se situace v Africe zvrtné). Vyspělé země musí do afrických problémů vstoupit a Africe – výše uvedenými humanitními způsoby – pomoci. Čím dříve začnou africký problém řešit, tím méně tvrdá a dramatická opatření bude potřeba ve druhé polovině 21. století vykonat (jako například African One Child Policy).

Desátou skupinou, poměrně vlivnou, tvoří lidé, kteří přelidnění a problémy, které způsobuje, ne veřejně uznává, veřejně o něm ale mlčí. Tito lidé považují za pragmatické o přelidnění či obecné populaci nemluvit, a snaží se posunout celou komunikaci zdánlivě od přelidnění k něčemu, co ve svém důsledku vede k redukci populace, avšak bez negativních konotací. Tímto nechím je především ženská emancipace a rovnost lidí, respektive rovnoměrné rozdělení zdrojů/příjmů. Motivací k tomuto jejich počínání je jednak jejich oprávněná snaha vyhnout se tomu, aby jejich dobře míněné úsilí nebylo zneužito vskutku rasistickými skupinami, jednak obava, aby sami nebyli obviněni z rasismu, xenofobie, neokolonialismu, imperialismu, a podobně. Tito lidé se v rámci svých mezinárodních snah zaměřují především na podporu sexuální a reprodukční medicíny v celé její šíři, na zvyšování dostupnosti anti-koncepce, na podporu vzdělání dívek a ženské emancipace.

Krok stranou pro čtenáře: existuje pět komponent populačního růstu. První jsou neplánovaná a nechtěná těhotenství (těhotenství dívek a žen, která si je ještě nebo už nepřejí). Druhou jsou vynucená těhotenství (těhotenství dívek a žen, které nemají jinou možnost než родit, zejména ve společnostech, které omezují či potlačují svobodu a práva žen). Třetí jsou chtěná těhotenství. Čtvrtou je populační moment. Populační moment vyjadřuje množství mladých lidí, kteří vstoupí do reprodukčního věku. Populace roste ne díky tomu, že se lidé více rozmnožují, ale protože se rozmnožuje více lidí. Populace poroste do té doby, dokud počet lidí vstupujících do reprodukčního věku bude převyšovat počet lidí, kteří ho opustí. Pátá komponenta vychází z poklesu úmrtnosti.

Pokles úmrtnosti bude celosvětově díky pokrokům v medicíně pokračovat, a to i v rozvojových zemích, je přirozeně žádoucí a jakýkoliv proti-trend v tomto směru by byl neetický. Dostupnost anti-koncepce, a především vzdělávání dívek a ženská emancipace jsou dnes uznávány za nejefektivnější způsoby snižování plodnosti. Nicméně přelidnění jako komplexní problém si žádá komplexního řešení. Soustředit se pouze na výše uvedené správné a chvályhodné intervence je nedostatečné, protože pomáhá řešit pouze první a druhou komponentu (tedy nechtěné a vynucené těhotenství). Je potřeba zacílit

i na chtěná těhotenství a populační moment, a to lze apelem na malé rodiny, tedy rodiny s jedním, maximálně dvěma dětmi. Pakliže ale veřejně neuznáme přelidnění a problémy, které způsobuje, s jakými argumenty budeme chtít přesvědčit lidi, aby měli méně dětí?

Naopak, uznání tohoto problému umožní rozvinout novou etiku malých rodin jako na novodobý etický standard. Apel k malým rodinám není nemorální, naopak je morální a nutný. Na námitku některých, že je nemorální podporovat lidi, aby omezili velikost svých rodin, americký environmentální filosof Philip Cafaro oponuje, že je to právě naopak. Tváří tvář všem výzvám, které vysoký počet lidí na Zemi způsobuje, je nemorální ignorovat přelidnění a mít egoisticky velké rodiny. Podobně smýšlí americká environmentální filosofka Sarah Conly ve své knize Jedno dítě: Máme právo mít víc? Její propracovaná a filosoficky důslednou odpověď si čtenář domyslí sám.

Kromě chybějícího apelu k malým rodinám se lidé desáté skupiny dopouštějí další chyby. Díky tomu, že odmítají hovořit o demografii, ztrácí se holistický rozměr celého problému. Nadto vzniká mylný dojem, že masové fenomény jsou přehlížením individuálních lidí a jejich práv a potřeb. Ale soustředit se na populaci nemusí nutně znamenat ignorování potřeb jednotlivců. Je třeba se zaměřit jak na jednotlivce (mikro), tak na populaci (makro) – nikoliv jen na jednotlivce či jen na populaci.

Lze souhlasit, že někdy je ryze praktické řešit některé věci a problémy, aniž by se o nich mluvilo, ale přelidnění mezi ně nepatří. Jen pokud budeme o přelidnění a o jeho environmentálních, zdravotních, sociálních, politických implikacích hovořit, můžeme dosáhnout toho, že si lidé uvědomí nutnost malých rodin, tedy rodin s jedním, maximálně dvěma dětmi (a to jak v rozvojových zemích, tak i těch vyspělých, obecně pak ve všech zemích, kde je úhrnná plodnost nad 2.1), aby nový etický standard. Jen tehdy, když budeme o přelidnění hovořit, je možné zacílit a zasáhnout všechny čtyři komponenty populačního růstu včetně chtěných těhotenství a populačního momentu. Proto se o přelidnění musí hovořit a lidé musí vědět, že a jak svým rozmnožováním působí na životní prostředí, že jejich reprodukce má přímo etický rozměr. Jak již bylo zmíněno, je spočítáno, že – zejména ve vyspělých zemích – je volba mít o jedno dítě méně nejlepší cestou k ochraně životního prostředí, stejně jako k zmírnění klimatických změn.

Konfirmační zkreslení

Předcházející kapitoly se zabývaly a vyrovnávaly s jednotlivými (volně vytvořenými) skupinami a motivy, které za ignorováním, odmítáním či přímo popíráním přelidnění stojí. Jak je vidět, problém přelidnění spočívá zejména v jeho přijetí. Jak tedy přistoupit k tomuto tématu, aby bylo uchopeno a přijato racionálně, bez vyvolání zbytečných a negativních emocí či obviňování druhé strany?

Jedním z možných řešení je vzdělávání dospělých v oblasti environmentální gramotnosti a etiky. Dobrým příkladem je organizace Population Media Center, která přistupuje k problému populárně-naučnou až zábavnou formou, a je tak velmi úspěšná. Její pořady a dokumenty propojují zdánlivě nesouvisející témata jako jsou přelidnění, ženská práva a ochrana životního prostředí. Population Media Center ilustruje, jak lze použít masová média a vzdělávání zábavnou formou ke změně sociálních a kulturních norem a zvyklostí a k dosažení pozitivní změny lidského chování.

Problém, který zde však doposud nebyl zmíněn, se jmenuje konfirmační zkreslení. Jedná se o psychologický pojem, který popisuje tendenci člověka upřednostňovat ty informace, které podporují jeho stávající názor, a naopak ignorovat či bagatelizovat ty, které jsou s jeho přesvědčením v rozporu. Důsledkem konfirmačního zkreslení je ve vyhrocené situaci efekt zpětného rázu, který způsobí, že pokud jsou lidé konfrontováni s informacemi, které jsou v konfliktu s jejich pohledy, mají tito lidé tendenci držet se svých původních názorů o to silněji či je převést do ještě větších extrémů. Jinými slovy, je to situace, kdy více argumentů pro danou věc nevede ke kýženému přesvědčení druhého. Účinek konfirmačního zkreslení, a tím i efektu zpětného rázu, je nejsilnější u silně zakořeněných názorů a emočně podbarvených záležitostí, kam přelidnění spadá. Jakkoliv je tedy vzdělávání dospělých správné a nutné, může se míjet kýženým účinkem. Proto se jako nejnadějnější jeví zaměřit pozornost na environmentální vzdělávání dětí.

Nová výchova, nová naděje

Z tohoto důvodu by měla být do školních osnov urychleně zařazena – ke stávající sexuální výchově – environmentální výchova, aby se zvýšila environmentální gramotnost u příštích generací. Tam, kde již environmentální výchova zavedena je, by měla být rozšířena a zásadně přepracována tak, aby

se krom jiného zabývala naprosto klíčovým problémem přelidnění a jeho závažných implikací. Jen když uznáme problém přelidnění, můžeme začít řešit příčiny, a nejen symptomy našich potíží.

Součástí tohoto předmětu musí být citlivé vybalancování toho, že nejde jen o „prosté množení Afriky“ vytržené z kontextu všeho, že řešením není pouze omezení porodnosti v sub-saharské Africe, ale uvědomění si i našeho vlastního příspěvku k problému. Že i my sami jsou součástí problému. V naší zemi především spotřebou, jež je mnohonásobně vyšší než lidí v rozvojových zemích. Tato environmentální výchova by měla obsahovat i environmentální etiku a etiku malých rodin, aby si další generace uvědomily, co svým reprodukci způsobují, a jak moc pomohou životnímu prostředí, když se – svobodně – rozhodnou mít o dítě méně, než by si původně přály.

Takováto environmentální výchova dává naději, že pomůže vychovat novou generaci, která bude smýšlet více holisticky a dlouhodobě tam, kde předcházející generace tak žalostně selhaly.

Závěr

V současné době žijeme díky velikosti lidské populace, jejím aktivitám a její spotřebě v období antropocénu, tedy období, kdy lidstvo přetváří celou planetu tak, jak žádný jiný druh v dějinách Země před ním. Země je jediná planeta, o které víme, že na ní existuje život. A jediná planeta, která je naším domovem. Měli bychom ji zanechat dalším generacím ve stejném nebo lepším stavu, než jsme ji dostali. To neděláme. Jedno přísloví praví: „Nezdědili jsme tuto Zemi od našich předků, ale máme ji půjčenou od našich potomků.“ Nikdo z nás nemá právo sedět s rukama založenýma za zády a čekat, že se svět sám od sebe stane lepším. Musíme převzít sami odpovědnost a udělat, co můžeme, abychom my sami udělali tento svět lepším a naši dosavadní existenci zde udržitelnou.

Použitá literatura a další informace jsou dostupné na vyžádání u autora.

Autor:

MUDr. Bc. Jan Greguš

Katedra filosofie, Filosofická fakulta Masarykovy Univerzity
Centrum ambulantní gynekologie a primární péče, Orlí 10, Brno
Centrum prenatální diagnostiky, Veverčí 38, Brno
jangregus@seznam.cz